

Вікторія СІДЛЯР

кандидат економічних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет,
Тернопіль, Україна, vicsid.vs@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-7495-0880

**РОЛЬ СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ
В ПРОТИДІЇ ЗРОСТАННЮ ПРОТЕКЦІОНІЗМУ
ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19**

Вступ. Глобальну економіку сколихнула хвиля протекціонізму, яка спричинила введення низки торгових обмежень і призвела до погіршення показників світової торгівлі та ВВП. Поряд з цим, поширення коронавірусної інфекції COVID-19 ввело міжнародну спільноту в стан невизначеності та непередбачуваності, а світову торгівлю – в кризовий стан через рекордні темпи падіння. Гострі протистояння в торговельних відносинах між світовими лідерами поставили під сумнів спроможність міжнародних арбітрів, таких як СОТ, вирішити торговельні суперечки на основі чинних правил та досягнутих домовленостей. Сьогодні члени СОТ визнають необхідність реформування організації через втрату її ефективності та неспроможність подолати виклики, що стають перед нею.

Мета – дослідити та обґрунтувати роль Світової організації торгівлі в протистоянні поширенню політики протекціонізму та зменшення торговельних потоків через пандемію COVID-19.

Результати. В статті розглянуто сучасні тенденції світової торгівлі та прагматизм впровадження торгових обмежень. Наголошено на чинних принципах діяльності СОТ та вказано на вагомості їх порушення країнами-членами. Розкрито ключові проблеми інституційної кризи СОТ та визначено необхідність її реформування.

Висновки. Глобальна торгова система має еволюціонувати, щоб пережити сучасні виклики та загрози. Сьогодні необхідна реформа СОТ, передусім, з огляду на потребу створення більш гнучкої структури, яка краще відповідатиме вимогам часу та ефективніше виконуватиме свої основні функції, зокрема забезпечення механізмів улаштування міжнародних торговельних суперечок та розробки й прийняття світових стандартів торгівлі. Ефективні реформи СОТ, відновлення діалогу між країнами-членами та вибір досяжних цілей може закласти основу багатосторонньої торгової системи, яка відповідатиме потребам сучасної цифрової економіки та сприятиме реальному й відповідальному економічному зростанню. Результатом переоцінки СОТ щодо відповідності сучасним реаліям має бути не нова парадигма з відходом від засад лібералізації торгівлі, а розробка корегувальних засобів, які підтримуватимуть переваги цієї інституції, враховуватимуть як сучасні, так і майбутні потреби.

Ключові слова: Світова організація торгівлі, протекціонізм, глобальна торгова система, торговельні обмеження, захисні заходи в торгівлі, пандемія COVID-19.

Рис.: 3, бібл.: 22.

Викторія СИДЛЯР

кандидат економічних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, Україна

РОЛЬ ВСЕМИРНОЇ ТОРГОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ В ПРОТИВОДЕЙСТВІИ РОСТУ ПРОТЕКЦИОНИЗМА ВО ВРЕМЯ ПАНДЕМИИ COVID-19

Введение. Глобальную экономику всколыхнула волна протекционизма, которая вызвала введение ряда торговых ограничений и привела к ухудшению показателей мировой торговли и ВВП. Наряду с этим, распространение коронавирусной инфекции COVID-19 ввело международное сообщество в состояние неопределенности и непредсказуемости, а торговлю – в кризисное состояние через рекордные темпы падения. Острые противоречия в торговых отношениях между мировыми лидерами поставили под сомнение способность международных арбитров, таких как ВТО, решить торговые споры на основе действующих правил и достигнутых договоренностей. Сегодня члены ВТО признают необходимость реформирования организации из-за потери ее эффективности и неспособности преодолеть вызовы, стоящие перед ней.

Цель – исследовать и обосновать роль ВТО в противостоянии распространению политики протекционизма и спада торговых потоков из-за пандемии COVID-19.

Результаты. В статье рассмотрены современные тенденции мировой торговли и прагматизм внедрения торговых ограничений. Подчеркнуты действующие принципы деятельности ВТО и выявлены значительные их нарушения странами-членами. Раскрыты ключевые проблемы институционального кризиса ВТО и определена необходимость ее реформирования.

Выводы. Глобальная торговая система должна эволюционировать, чтобы пережить современные вызовы и угрозы. Сегодня необходима реформа ВТО, прежде всего, учитывая необходимость создания более гибкой структуры, которая отвечает требованиям времени и эффективнее выполняет свои основные функции, в частности, обеспечение механизмов разрешения международных торговых споров, разработки и принятия мировых стандартов торговли. Эффективные реформы ВТО, возобновление диалога между странами-членами и выбор достижимых целей может заложить основу многосторонней торговой системы, которая будет отвечать потребностям современной цифровой экономики и способствовать реальному и ответственному экономическому росту. Результатом переоценки ВТО на соответствие современным реалиям должна быть не новая парадигма с уходом от принципов либерализации торговли, а разработка корректирующих средств, которые будут поддерживать преимущества этого института, учитывая как современные, так и будущие потребности.

Ключевые слова: Всемирная торговая организация, протекционизм, глобальная торговая система, торговые ограничения, защитные меры в торговле, пандемия COVID-19.

Viktoriiia SIDLIAR

Ph. D. (Economics), Assoc. Prof., West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine,
vicsid.vs@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-7495-0880

THE ROLE OF THE WORLD TRADE ORGANIZATION IN COUNTERING THE GROWTH OF PROTECTIONISM DURING THE COVID-19 PANDEMIC

Introduction. *The global economy has been shaken by a wave of protectionism, which has led to trade restrictions and a deterioration in world trade and GDP. The spread of coronavirus infection COVID-19 has put the international community in a state of uncertainty and unpredictability, and world trade in a state of crisis due to a record rate of decline. Sharp confrontations in trade relations between world leaders have called into question the ability of international arbitrators, such as the WTO, to resolve trade disputes on the basis of existing rules and agreements reached. Today, WTO members recognize the need to reform the organization.*

The purpose of the article is to research the role of the World Trade Organization in countering the spread of protectionist policies and the COVID-19 pandemic.

Results. *Modern tendencies of world trade and pragmatism of introduction of trade restrictions are considered. The key problems of the WTO institutional crisis are revealed and the need for its reform is determined.*

Conclusions. *The WTO needs to be reformed in order to a more flexible structure that will better meet the demands of the times and perform its core functions more effectively, in particular, providing mechanisms for settling international trade disputes and developing and adopting world trade standards. Effective WTO reforms, the resumption of dialogue between members and the choice of achievable goals are the basis of a multilateral trading system that meets the needs of today's digital economy and promotes economic growth. The result of WTO reforms should not be a new paradigm that is not based on trade liberalization, but the development of corrective tools that will support the benefits of this institution, meet current and future needs.*

Keywords: *World Trade Organization, protectionism, global trade system, trade restrictions, trade defense instrument, pandemic COVID-19.*

JEL Classification: F13; F51; F53; F63.

Постановка проблеми. В епоху глобалізації, в стані невизначеності та непередбачуваності розвитку соціально-економічних процесів через світову пандемію, спричинену поширенням коронавірусної інфекції, на тлі стрімкого розвитку діджиталізації та масової міграції, актуальності набуває проблема подальшого функціонування національних економік та світового господарства загалом. Нова сучасна хвиля зростання протекціонізму призвела до занепокоєння з боку світової спільноти щодо можливих загроз та ризиків у разі зміни прі-

оритетів у світовій торгівлі, відходу від політики лібералізації та відкритості. Гострі протистояння в торговельних відносинах між світовими лідерами поставили під сумнів спроможність міжнародних арбітрів, таких як СОТ, вирішити торговельні суперечки на основі чинних правил та досягнутих домовленостей. Багатостороння система торгівлі, що розпочалася з ГАТТ, зробила вагомий внесок у глобальне економічне зростання через зниження тарифів та поступову ліквідацію нетарифних бар'єрів. Заснована на правилах, глобальна торгівля сприяла

укріпленню миру і безпеки та створила систему вирішення суперечок, яка, на думку прихильників, зменшила загрозу торгових війн. У результаті діяльності СОТ рівень життя в більшості країн покращився. Проте сьогодні члени СОТ визнають необхідність реформування організацій через втрату її ефективності.

Поширення коронавірусної інфекції COVID-19 та введення карантинних заходів зупинило звичний життєвий уклад та змусило суспільство здійснити переоцінку цінностей, змінити спосіб життя й споживацьку поведінку, переналаштувати бізнес і пристосовуватися до існування в умовах жорстких обмежень. В умовах пандемії COVID-19 стрімко впало виробництво та значно зросло безробіття, торгівля зазнала серйозних змін внаслідок різких коливань попиту і пропозиції. Уряди країн почали застосовувати заходи у відповідь на виклики пандемії, намагаючись сповільнити падіння темпів економічного розвитку та водночас мінімізувати втрати від поширення інфекції.

Нині, як ніколи, світ потребує стабільності та визначеності. В таких умовах роль і місце найвпливовішої міжнародної організації у глобальній торговій системі посилюється через призму теперішніх загроз. Потребують визначення проблеми функціонування СОТ, її адаптивності викликам сучасності та можливості організації у забезпеченні розвитку й модернізації світової економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам глобалізації присвячені дослідження українських науковців: О. Білоруса, В. Геєця, Н. Гражевської, В. Козюка, Н. Кравчук, Е. Лібанової, Ю. Пахомова, А. Чухна та багато інших. Питання функціонування СОТ та членство в ній України вивчали такі науковці, як: Н. Калюжна, Д. Лук'яненко, С. Осика, Ю. Пахомов, О. Плотніков, В. Пятницький, Т. Циганкова, І. Ус тощо.

Зарубіжні вчені Д. Вемер, М. Лінскотт, Б. Остервельд [1], Д. Грозуїнський [2], Ж. Чейсс [3], М. Котпампасакіс [4], Є. Лене [5], С. Андерсен, Т. Фрідбахер, К. Лау, Н. Локхарт [6], А. Ансон [7], Б. Метьюз [8], Ч. Боун [9], П. Файгельбаум, П. Гольдберг, П. Кеннеді, А. Хандельваль [10], Т. Дж. Дюстерберг [11] та ін. аналізують сучасні проблеми діяльності СОТ та напрямки торговельної політики, у тому числі в часи COVID-19.

Мета статті полягає у визначенні та обґрунтуванні ролі СОТ в протистоянні сучасним викликам: поширенню політики протекціонізму та спаду торговельних потоків через коронавірусну пандемію.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскільки світова торгівля є відображенням розвитку глобалізації, то, очевидно, що за часів пандемії вона зазнала значного спаду. Проте, відповідно до досліджень СОТ, світові торговельні потоки почали сповільнюватися ще до розгортання пандемії COVID-19 та зазнали різкого скорочення у першій половині 2020 р., водночас людські, соціальні та економічні втрати від пандемії зросли. У загальному вираженні торгівля товарами в II кварталі 2020 р., порівняно з попереднім кварталом, скоротилася на 14,3%, що є найбільшим зафіксованим зниженням. У номінальному вираженні (у доларах США) експорт товарів у II кварталі зменшився на 21%, порівняно з аналогічним періодом попереднього року, водночас експорт комерційних послуг зменшився на 30%. Згідно з прогнозом СОТ, обсяг світової торгівлі товарами зменшиться на 9,2% у 2020 р., а потім збільшиться на 7,2% у 2021 р. Водночас СОТ застерігає, про суттєве посилення ризиків, передбачених прогнозом, оскільки багато країн змушені протистояти наслідкам нових локдаунів [12].

Загалом, скорочення світової торгівлі товарами почалося ще у 2019 р. Так, обсяг товарної торгівлі в 2019 р. зменшився на 0,1%, порівняно зі зростанням у 2018 р. на 2,9%. Слід зауважити, що торгівля товарами у вартісному вимірі знизилась на 3% (до 18,89 трлн доларів США) проти попереднього року. Стрімкіше зменшення показника обсягів торгівлі у вартісному вимірі пояснюється зниженням експортних та імпорتنих цін. Торгівля комерційними послугами зросла лише на 2% у 2019 р., порівняно з 9% у 2018 р., оскільки сповільнилися темпи зростання та загострилася напруга в торгівлі.

Падіння обсягу торгівлі товарами у 2019 р. на 0,1% було значно нижче середньорічного темпу зростання (2,3%) з моменту фінансової кризи 2008–2009 рр. Водночас зростання світового ВВП сповільнилося до 2,3%, порівняно з 2,9% у 2018 р., проте відповідало середньому показнику за останні десять років (рис. 1).

Експерти СОТ зазначають, що криза, спричинена COVID-19, не сприяла уповіль-

ненню розвитку у 2019 р., проте різко погіршила торгівлю та ВВП у 2020 р. Причинами погіршення показників у 2019 р., зокрема, були торговельні протистояння США та Китаю, вихід Великобританії зі складу Європейського Союзу та зміни монетарної політики найбільших країн світу [13].

Зауважимо, що американсько-китайські тарифні війни особливо активно розгорталися у 2018 р., протягом якого США підвищили мита майже на 50% імпорту з Китаю. Нові тарифи збільшили середній тариф США на імпорт з Китаю з 3% до понад 12%. Китай у відповідь підняв мита на імпорт із США. До кінця 2018 р. нові спеціальні тарифи Китаю охопили понад 70% імпорту із США та підняли середній китайський тариф на імпорт із США з менш ніж 10% до понад 18% [9]. Оскільки цим країнам належить лівову частку в обсягах світового експорту-імпорту, то очевидно, що їх зовнішньоекономічна політика формує світові тренди.

Поки експерти та науковці висувають припущення й дискутують щодо векторів та принципів розвитку міжнародної співпраці,

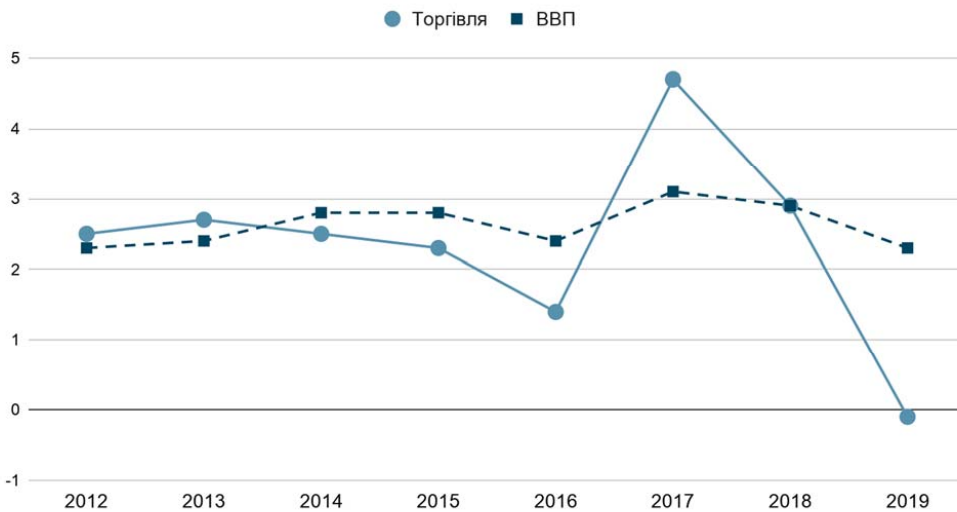

Рис. 1. Динаміка світової торгівлі та ВВП у 2012–2019 рр., %*

*Побудовано на основі [13].

очевидним залишається факт, що світ опинився у стані невизначеності, непередбачуваності та суцільних дисбалансів, а світова економіка безперервно зазнає валютно-фінансових потрясінь, кон'юнктурних коливань і цінових шоків. Глобальні світові зміни змушують країни переосмислювати фундаментальні основи свого існування та занурюватися у вирішення внутрішніх проблем, усвідомлюючи необхідність розвитку, насамперед, національних виробництв, і водночас завойовувати чи відстоювати свої позиції на світовій арені, порядок яких також зазнав глобальних трансформацій.

За дослідженнями Global Trade Alert [14], з 2009 р. в світі зростає використання торговельних обмежень. Аналізуючи інструменти протекціоністських втручань, слід зазначити, що найпоширенішими серед них є субсидії, а для лібералізації торгівлі найчастіше використовують тарифні важелі. Зазначимо, що лідерами у рейтингу

застосування обмежувальних заходів у зовнішній торгівлі станом на 2020 р. стали такі країни, як Китай, Німеччина, Італія, США, Франція, Республіка Корея, Великобританія, Іспанія, Японія, Нідерланди.

Водночас, за даними СОТ, у зв'язку з пандемією COVID –19 учасники світової торгівлі активно послаблюють технічні бар'єри та санітарні й фітосанітарні норми задля усунення перешкод вільному обігу життєво необхідних медичних засобів, основних товарів і послуг через кордони. Такі зміни є тимчасовими та стосуються переважно спрощення оцінки відповідності товарів та процедур сертифікації [15].

Відповідні заходи, про які повідомляють члени СОТ, переважно стосуються торгівлі засобами індивідуального захисту, продуктами харчування, медичним обладнанням, рослинними продуктами та живими тваринами (рис. 2).

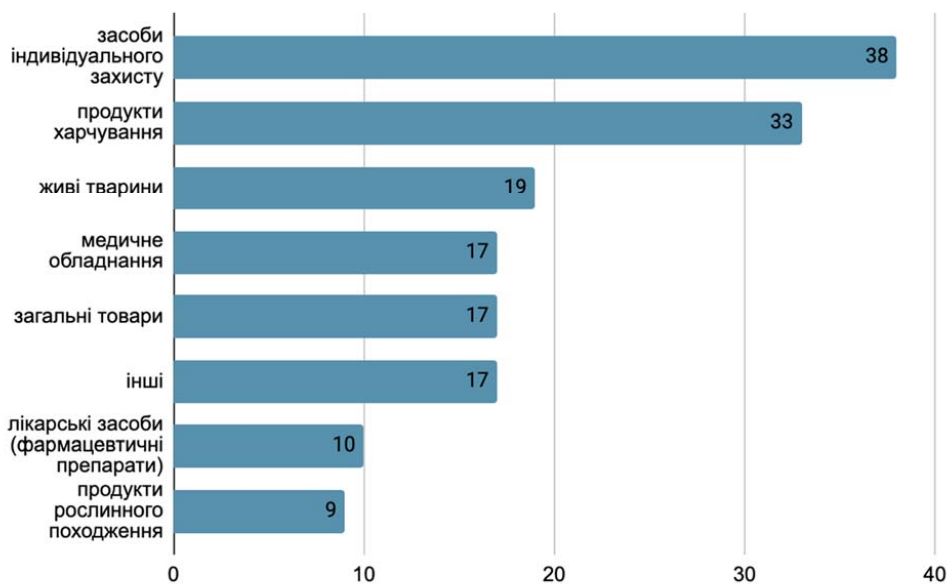

Рис. 2. Повідомлення країн-членів СОТ про зміни технічних бар'єрів та санітарних і фітосанітарних стандартів, пов'язані з COVID-19, у 2020 р., од.*

*Побудовано на основі [15].

У протистоянні розгортанню політики протекціонізму важливу роль відіграють міжнародні інституції, ефективність яких сьогодні втрачається. Тому наразі важливо реформувати та зміцнити організації, які сприяють розвитку міжнародної співпраці, щоб вони відповідали вимогам часу і могли боротися з сучасними проблемами, з якими сьогодні бізнес стикається у всьому світі.

СОТ є фундаментом глобальної торгової системи, її діяльність безпосередньо спрямована на встановлення правил міжнародної торгівлі та регулювання торговельно-політичних відносин. Головною

метою СОТ є лібералізація міжнародної торгівлі, усунення дискримінаційних перешкод на шляху потоків товарів та послуг, вільний доступ до національних ринків і джерел сировини. Вплив СОТ всеохопний, оскільки її членами є 164 країни зі світовим торговельним оборотом 98% (з яких 117 – країни, що розвиваються, або окремі митні території). Ця міжнародна організація є чи не єдиною інституцією, що може впливати на порядок торгівлі у світовому масштабі.

Сфера, принципи діяльності та функції СОТ узагальнені на рис. 3.

СОТ	
ФУНКЦІЇ	СФЕРА ДІЯЛЬНОСТІ
<ul style="list-style-type: none"> - нагляд за станом світової торгівлі й надання консультацій з питань управління в галузі міжнародної торгівлі; - забезпечення функціонування механізму врегулювання міжнародних торговельних суперечок; - розроблення й прийняття світових стандартів торгівлі; - нагляд за торговельною політикою країн; - обговорення нагальних проблем міжнародної торгівлі. 	<ul style="list-style-type: none"> - митно-тарифне регулювання; - антидемпінгове регулювання; - використання субсидій та компенсацій; - нетарифні обмеження; - діяльність митних союзів та зон вільної торгівлі; - торговельні аспекти захисту прав інтелектуальної власності; - торгівля окремими товарами (текстиль, сільгосппродукція, авіатехніка тощо); - торговельні аспекти інвестиційних заходів та ін.
ПРИНЦИПИ	
<ul style="list-style-type: none"> - недопущення дискримінації – країни-члени СОТ не повинні дискримінувати своїх торгових партнерів, національні та закордонні товари, послуги чи суб'єкта господарювання; - відкритості – необхідність зниження торговельних бар'єрів (митних тарифів, заборон на ввезення товарів/надання послуг, квот); - передбачуваності та прозорості – іноземні компанії, інвестори та уряди мають бути впевнені, що торговельні бар'єри не створюються довільно; - сприяння конкуренції – заборона застосування субсидій та демпінгу; - вигідніших умов для менш розвинених країн – угоди СОТ більш гнучкі та передбачають спеціальні привілеї для країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою, надають їм перехідні періоди для адаптації до положень СОТ; - охорони довкілля – країнам-членам дозволено вживати заходи захисту навколишнього середовища, але їх заборонено використовувати як засоби маскування протекціоністської політики. 	

Рис. 3. Функції, сфера діяльності та принципи СОТ*

*Складено на основі [16].

На сучасному етапі прагматизм ведення міжнародної торгівлі часто суперечить принципам СОТ, а її вплив на глобальних гравців на світовій арені виявляється недостатнім для того, щоб змусити їх відмовитися від протекціоністських заходів. Сьогодні США, Японія та країни ЄС, належаючи на необхідності боротьби з політикою перевиробництва та недобросовісною торговельною практикою, визнають проблеми СОТ і те, що їх необхідно вирішувати. США відкрито визначає Китай і його політику надмірного виробництва із застосуванням промислових субсидій як одну з головних причин кризи системи. Так, Д. Трамп, який зіграв ключову роль у підриві життєдіяльності та авторитету СОТ, у своєму зверненні до Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй 25 вересня 2018 р., критикуючи Китай за недотримання правил торгівлі, наголосив, що “до Світової організації торгівлі були прийняті країни, які порушують кожен окремий принцип, на якому базується ця організація” [17].

Окремі експерти слушно вказують, що системі, створеній в результаті діяльності СОТ, не вистачало гнучкості для адаптації до мінливих політичних та економічних обставин, зокрема, зростання сильних країн, що розвиваються, таких як Китай та Індія [18]. З широкомасштабної позиції сьогоднішня криза СОТ розглядається як продукт зростання геополітичної напруженості, глобальної філософської дивергенції та популізму [19], з чим важко не погодитися.

Необхідно визнати, що нині в СОТ відбувається інституційна криза, спричинена дисбалансом подвійного впливу на процеси прийняття рішень з боку групи розвинутих країн, які традиційно мали значну вагу в СОТ, та групи країн з ринками, що формуються, і країн, що розвиваються. При цьому розвинуті країни поступово втрачають свій

монопольний вплив на формування умов світової торгівлі.

Зміни світового порядку, що супроводжуються протистояннями між США та Китаєм, викристалізують основні сучасні проблеми діяльності СОТ. Зокрема, важливою, з позиції породження дисбалансів, є дилема з наданням країнам статусу “країна, що розвивається”, оскільки останній, за правилами СОТ, надає певні преференції при виконанні угод. Проте не завжди країни, що користуються цим статусом, потребують таких преференцій. Зокрема, у річному звіті Президента США перед Конгресом (2018) зазначено, що Китай продовжує асиметрично вигравати від членства у СОТ. Китай має найбільший у світі автомобільний ринок, є найбільшим імпортером нафти, виробником сталі та споживачем м'яса. Хоча Китай і бореться з проблемами бідності в окремих сферах своєї економіки, особливо в сільському господарстві, твердження про те, що він є країною, що розвивається, нарівні з багатьма іншими, а тому потребує звільнення від дотримання або сприяння прогресивній лібералізації правил глобальної торгівлі – підлягає сумнівам, з огляду на показники швидкого розвитку та накопичення Китаєм багатства за останні тридцять років [20].

З метою виправлення таких дисбалансів пропонується впровадити нову систему переходу країн від статусу “країни, що розвивається” до статусу “розвинутої країни”, і запровадити певний ступінь диференціації для тих країн, які залишаються визначеними як “країни, що розвиваються” [1]. Це сприятиме вирівнюванню умов діяльності в рамках СОТ різних груп країн, що мають різні рівні економічного розвитку.

СОТ сьогодні не тільки не відповідає вимогам часу, а й не спроможна виконувати свою унікальну функцію міжнародного арбітра внаслідок паралізації роботи механізмів

му врегулювання суперечок. Будь-які торговельні конфлікти між країнами-членами СОТ вирішують за допомогою такого механізму, ефективність якого на сьогодні втрачена. Оцінка цієї проблеми, у тому числі і з юридичної позиції, подана в багатьох працях, зокрема [4; 5; 21]. Проте погоджуємося з професором Чейссом, що питання функціонування механізму врегулювання спорів лежить у політичній, а не юридичній площині, і для його вирішення потрібні складні політичні переговори, взаєморозуміння та співпраця. Безсумнівно, що односторонніми діями неможливо досягнути спільних цілей ключових зацікавлених сторін [21].

З огляду на вищезазначене, насамперед, треба наголосити на важливості досягнення консенсусу серед учасників світової торговельної системи щодо моделі реформування СОТ, зокрема в частині розподілу повноважень країн-членів організації та їх впливу на процедури вироблення рішень. Очевидно, що в пошуках оптимальних шляхів виходу з кризи, СОТ має надати більшу вагу впливу та водночас і відповідальності новим суб'єктам, які зайняли чільні позиції на світовій арені, пропорційно до їх можливостей підтримки глобальної торгової системи.

Однак ця зміна має базуватися на неухильному виконанні країнами-членами взятих на себе зобов'язань щодо дотримання правил СОТ. Адже сьогодні вагомою проблемою є декларативність більшості заяв і резолюцій, схвалених СОТ, а також можливість їх ігнорування з боку країн, які є стейкхолдерами світового порядку. Це призводить до нехтування членами СОТ вимоги щодо звітування про застосування протекціоністських заходів. На практиці країни-члени не повною мірою або зі значним запізненням надають інформацію щодо надання субсидій. Так, за оцінкою голови Комітету СОТ з питань субсидій та

компенсаційних заходів, станом на 27 жовтня 2020 р. 83 члени СОТ не відзвітували про субсидії за 2019 р., протермінувавши граничний термін подання повідомлень більш як на рік. Крім того, 68 членів не відзвітували про субсидії за 2017 р., а 58 – за 2015 р. [19]. Ця проблема має складний характер: з одного боку, правила СОТ про надання субсидій недосконалі та дискусійні, не відповідають вимогам часу, а з іншого – члени СОТ зацікавлені в приховуванні інформації, а ефективного механізму контролю за цим процесом не існує. Тому реформи СОТ мають передбачати виправлення таких вад.

Понад чверть століття тому, коли була створена СОТ, у світі були зовсім інші виклики, які відтоді зазнали значних змін. Сьогодні при розробці або модернізації правил СОТ треба враховувати нові торговельні проблеми, які недостатньо регламентовані наявними домовленостями. До найбільш актуальних поточних питань економічної, політичної та національної безпеки відносять необхідність якомога повніше охопити сферу світової торгівлі послугами правовим регламентуванням; розробки правил торгівлі цифровими товарами, послугами та ведення електронної комерції; модернізації правил захисту прав інтелектуальної власності [11].

Попри наявність значних деструкцій у СОТ, глобальний характер криз (зокрема і кризи, спричиненої COVID-19) та наявність унікальних функцій СОТ – інституційного та правового характеру, які неможливо повною мірою реалізувати у двосторонніх та регіональних торгових угодах, – вказує на необхідність функціонування сьогодні наднаціональних інституцій для регулювання світової торгівлі в умовах сучасних ризиків, стрімких кардинальних змін та сприяння економічному зростанню.

Зважаючи на важливість світової торгівлі як інструменту виходу з економічної кризи, спричиненої пандемією COVID-19, 5 травня 2020 р. за участю 42 країн, була оприлюднена Спільна заява міністрів членів СОТ щодо COVID-19 та багатосторонньої торговельної системи [22]. У ній члени організації наголосили на життєво важливій ролі СОТ та усвідомленні величезних викликів, з якими стикаються країни, що розвиваються, і найменш розвинені країни, а також на готовності активізувати зусилля для підтримки економічного відновлення та реформування СОТ, щоб вона була максимально ефективною.

Крім того, у вищезазначеному документі містяться застереження щодо застосування надзвичайних торговельних обмежень, які запроваджують країни у відповідь на глобальну кризу, зокрема, що останні мають бути цілеспрямованими, пропорційними, прозорими та тимчасовими, не створювати непотрібних бар'єрів для торгівлі чи порушень у глобальних ланцюгах постачання і відповідати правилам СОТ. Також важлива роль відводиться питанню недопущення запровадження невідповідних заходів з обмеження експорту сільськогосподарської продукції з огляду на їх негативний вплив на продовольчу безпеку та здоров'я населення [22].

Таким чином, попри інституційну кризу СОТ, світова спільнота дотримується позиції, що передбачувана, прозора, недискримінаційна та відкрита глобальна торгова система, яка базується на правилах і центральній ролі СОТ, матиме важливе значення для стійкого відновлення економіки. Очевидно, що інституційні зміни неминучі, проте немає жодних підстав кардинально змінювати чи відмовлятися від основ міжнародної співпраці, а також підривати стійкі принципи лібералізації торгівлі та прозорих міжнародних норм, правил і законів, за

якими вона побудована. Сьогодні є гостра потреба переоцінити СОТ з урахуванням сучасних реалій і сформулювати не нову парадигму, а необхідні корегувальні засоби, які підтримуватимуть переваги цієї інституції, а також визнаватимуть як сучасні, так і майбутні потреби.

Висновки. Отже, у підсумку зазначимо, що протягом останніх років, з часів світової фінансової кризи 2008 – 2009 рр., у багатьох країнах світу панують протекціоністські настрої, що створює загрози тривалій тенденції глобалізації. Це пов'язано із прагненням країн з розвинутими економіками повернути виробництво на національні ринки, зберегти та затвердити лідерський статус у протистоянні з новими країнами-лідерами, що стрімко нарощують виробничий та експортний потенціал.

Поширення протекціонізму нівелює переваги відкритої міжнародної торгівлі, зокрема можливості створення гнучких транснаціональних ланцюгів доданої вартості та споживання населенням якіснішої та доступнішої продукції, що сприяє подоланню бідності. Надмірне впровадження протекціоністських заходів загрожує також інноваційному та економічному співробітництву країн. Нинішня хвиля протекціонізму спричинила введення тарифних та інших торгових обмежень, що уповільнює позитивні зрушення в розвитку. Поряд з цим, пандемія COVID-19 ввела світову торгівлю в стан глибокого шоку.

В таких умовах глобальна торгова система має еволюціонувати, щоб пережити подвійні виклики, які склалися внаслідок, з одного боку, завоювання ключових позицій на світовій арені країнами, економіки яких швидко зростають, а з іншого – COVID-19. Стає очевидним, що СОТ не може повною мірою відповідати на ці виклики. Реформа СОТ необхідна, передусім, з огляду на потребу створення більш гнучкої структури,

яка краще відповідатиме вимогам часу та ефективніше виконуватиме свої основні функції, зокрема – забезпечення механізмів улаштування міжнародних торговельних суперечок та розробки і прийняття світових стандартів торгівлі. Ефективні реформи СОТ, відновлення діалогу між країнами-членами та вибір досяжних цілей може закласти основу багатосторонньої торгової системи, яка відповідатиме потребам сучасної цифрової економіки та сприятиме реальному й відповідальному економічному зростанню.

Список використаних джерел

1. Wemer D. A. Oosterveld B., Linscott M. *What is wrong with the WTO?* 2019. URL : <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/what-is-wrong-with-the-wto/>.
2. Grozoubinski D. *The World Trade Organization: An Optimistic pre-Mortem in Hopes of Resurrection.* 2020. URL : <https://www.lowyinstitute.org/publications/world-trade-organization-optimistic-pre-mortem-hopes-resurrection>.
3. Chaisse J. *Rising Protectionism Threatens Global Trade: WTO Law and Litigation.* *Asian Dispute Review.* 2017. № 19(3). P.112-8. URL : <https://kluwerlawonline.com/journalarticle/Asian+Dispute+Review/19.3/ADR2017022>.
4. Kotzampasakis M. *The WTO Appellate Body Crisis: a legal assessment in search of a solution.* 2020. URL : https://www.researchgate.net/publication/341411579_The_WTO_Appellate_Body_Crisis_a_legal_assessment_in_search_of_a_solution.
5. Lehne J. *Crisis at the WTO: Is the Blocking of Appointments to the WTO Appellate Body by the United States Legally Justified?* 2019. URL : https://digitalcollection.zhaw.ch/bitstream/11475/19041/1/Crisis%20at%20the%20WTO_SC1.3_2019-1.pdf.
6. Anderson S., Friedbacher T., Lau Ch., Lockhart N. Remy J., Yv., Sandford I. *Using arbitration under article 25 of the DSU to ensure the availability of appeals,* CTEI Working Paper. 2017. URL : <https://repository.graduateinstitute.ch/record/295745>.
7. Ansong A. *The WTO Appellate Body: Are There Any Viable Solutions?* *Global Trade and Customs Journal.* 2019. № 14. P. 169–178. URL : <https://kluwerlawonline.com/journalarticle/Global+Trade+and+Customs+Journal/14.4/GTCJ2019016>.
8. Matthews B. C. *Trade Policy Priorities for a COVID-19 Era and Beyond.* *Atlantic-Council.* 2020. URL : https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2020/12/Atlantic-Council_Trade-Policy-Priorities-by-Barbara-Matthews.pdf.
9. Bown Chad P. *The 2018 US-China Trade Conflict After 40 Years of Special Protection,* *Peter-son Institute for International Economics. Working Paper.* 2019. № 19. URL : <https://www.piie.com/system/files/documents/wp19-7.pdf>.
10. Fajgelbaum Pablo D., Pinelopi K. Goldberg, Patrick J. Kennedy and Amit K. Khandelwal. *The Return to Protectionism.* *NBER Working Paper.* 2019. No. 25638 (March). Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research. URL : https://www.nber.org/system/files/working_papers/w25638/w25638.pdf.
11. Duesterberg T. J. *The Importance of WTO Reform from a Transatlantic Perspective.* *Hudson Institute.* 2019. URL : <https://www.hudson.org/research/14823-the-importance-of-wto-reform-from-a-transatlantic-perspective>.
12. *Overview of Developments in the International Trading Environment. Annual Report by the Director-General.* (Mid-October 2019 to mid-October 2020). URL : <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:WT/TPR/OV23.pdf&Open=True>.
13. *World trade and GDP, 2019-20.* *World Trade Statistical Review 2020.* URL : https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2020_e/wts2020chapter03_e.pdf.
14. *Global Dynamics.* *Global Trade Alert.* URL : https://www.globaltradealert.org/global_dynamics/area_goods/day-to_1230.
15. *Standards, Regulations and COVID-19 – What Actions Taken by WTO Members?* 2020. URL : https://www.wto.org/english/tratop_e/covid19_e/standards_report_e.pdf.

16. World Trade Organization. URL : https://www.wto.org/english/thewto_e/thewto_e.htm.
17. Deutch G. Full Transcript: Donald Trump at the United Nations General Assembly. 2018. URL : <https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/09/trump-unga-transcript-2018/571264/>.
18. Alden E. Trump, China and Steel Tariffs: The Day the WTO Died. 2018. URL : <https://www.cfr.org/blog/trump-china-and-steel-tariffs-day-wto-died>.
19. Chair cites “chronic” low compliance with subsidy notification requirements. WTO. 2020. URL : https://www.wto.org/english/news_e/news20_e/scm_27oct20_e.htm.
20. 2018 Trade Policy Agenda and 2017 Annual Report of the President of the United States on the Trade Agreements Program. URL : <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/reports-and-publications/2018/2018-trade-policy-agenda-and-2017>.
21. Chaisse J. The dispute settlement crisis in the World Trade Organization: Issues, challenges and directions. 2020. URL : <https://researchoutreach.org/wp-content/uploads/2020/03/Julien-Chaisse.pdf>.
22. Ministerial Statement on COVID-19 and the Multilateral Trading System. 05.05.2020. URL : https://www.wto.org/english/tratop_e/covid19_e/proposals_e.htm.
- Available at: <https://kluwerlawonline.com/journalarticle/Asian+Dispute+Review/19.3/ADR2017022>.
4. Kotzampasakis, M. (2020). The WTO Appellate Body Crisis: a legal assessment in search of a solution. Available at: https://www.researchgate.net/publication/341411579_The_WTO_Appellate_Body_Crisis_a_legal_assessment_in_search_of_a_solution.
5. Lehne, J. (2019). Crisis at the WTO: Is the Blocking of Appointments to the WTO Appellate Body by the United States Legally Justified? Available at: https://digitalcollection.zhaw.ch/bitstream/11475/19041/1/Crisis%20at%20the%20WTO_SC1.3_2019-1.pdf.
6. Anderson, S., Friedbacher, T., Lau, Ch., Lockhart, N. Remy, J., Yv., Sandford, I. (2017). Using arbitration under article 25 of the DSU to ensure the availability of appeals, CTEI Working Paper. Available at: <https://repository.graduateinstitute.ch/record/29574>.
7. Ansong, A. (2019). The WTO Appellate Body: Are There Any Viable Solutions? *Global Trade and Customs Journal*, 14, 169–178. Available at: <https://kluwerlawonline.com/journalarticle/Global+Trade+and+Customs+Journal/14.4/GTCJ2019016>.
8. Matthews, B. C. (2020). Trade Policy Priorities for a COVID-19 Era and Beyond. Atlantic Council. Available at: <https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2020/12/Atlantic-Council-Trade-Policy-Priorities-by-Barbara-Matthews.pdf>.
9. Bown, Chad P. (2019). The 2018 US-China Trade Conflict After 40 Years of Special Protection, Peterson Institute for International Economics. Working Paper, 19. Available at: <https://www.piie.com/system/files/documents/wp19-7.pdf>.
10. Fajgelbaum, Pablo D., Pinelopi, K. Goldberg, Patrick, J. Kennedy, and Amit, K. Khandelwal. (2019). The Return to Protectionism. NBER Working Paper, 25638 (March). Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research. Available at: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w25638/w25638.pdf.
11. Duesterberg, T. J. (2019). The Importance of WTO Reform from a Transatlantic Perspective.

References

1. Wemer, D. A., Oosterveld, B., Linscott, M. (2019). What is wrong with the WTO? Available at: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/what-is-wrong-with-the-wto/>.
2. Grozoubinski, D. (2020). The World Trade Organization: An Optimistic pre-Mortem in Hopes of Resurrection. Available at: <https://www.lowyinstitute.org/publications/world-trade-organization-optimistic-pre-mortem-hopes-resurrection>
3. Chaisse, J. (2017). Rising Protectionism Threatens Global Trade: WTO Law and Litigation. *Asian Dispute Review*, 19(3), 112-8.

Hudson Institute. Available at: <https://www.hudson.org/research/14823-the-importance-of-wto-reform-from-a-transatlantic-perspective>.

12. Overview of Developments in the International Trading Environment. Annual Report by the Director-General. (Mid-October 2019 to mid-October 2020). Available at: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/WT/TPR/OV23.pdf&Open=True>.

13. World trade and GDP, 2019-20. World Trade Statistical Review 2020. Available at: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2020_e/wts2020chapter03_e.pdf.

14. Global Dynamics. Global Trade Alert. Available at: https://www.globaltradealert.org/global_dynamics/area_goods/day-to_1230.

15. Standards, Regulations and COVID-19 – What Actions Taken by WTO Members? 2020. Available at: https://www.wto.org/english/tratop_e/covid19_e/standards_report_e.pdf.

16. World Trade Organization. Available at: https://www.wto.org/english/thewto_e/thewto_e.htm.

17. Dutch, G. (2018). Full Transcript: Donald Trump at the United Nations General Assembly. Available at: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/09/trump-unga-transcript-2018/571264/>.

18. Alden, E. (2018). Trump, China and Steel Tariffs: The Day the WTO Died. Available at: <https://www.cfr.org/blog/trump-china-and-steel-tariffs-day-wto-died>.

19. Chair cites “chronic” low compliance with subsidy notification requirements. WTO. 2020. Available at: https://www.wto.org/english/news_e/news20_e/scm_27oct20_e.htm.

20. 2018 Trade Policy Agenda and 2017 Annual Report of the President of the United States on the Trade Agreements Program. Available at: <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/reports-and-publications/2018/2018-trade-policy-agenda-and-2017>.

21. Chaisse, J. (2020). The dispute settlement crisis in the World Trade Organization: Issues, challenges and directions. Available at: <https://researchoutreach.org/wp-content/uploads/2020/03/Julien-Chaisse.pdf>.

22. Ministerial Statement on COVID-19 and the Multilateral Trading System. 05.05.2020. Available at: https://www.wto.org/english/tratop_e/covid19_e/proposals_e.htm.

Стаття надійшла до редакції 11.12.2020.